

MACIEJ BOŁKOWIEC*

TORUŃ

SPRAWOZDANIE Z KONFERENCJI NAUKOWEJ
„CAMINO POLACO: TEOLOGIA – SZTUKA – HISTORIA –
TERAŹNIEJSZOŚĆ”

TORUŃ, 6–8 CZERWCA 2014 ROKU

Pątniczny szlak wiodący do grobu św. Jakuba Większego w Santiago de Compostela, pokonywany każdego roku przez setki tysięcy pielgrzymów, jest powodem do radości, ponieważ została odzyskana ważna, chrześcijańska tradycja pątnicza, zakorzeniona w średniowieczu, ale jest również zjawiskiem zachęcającym do rozwijania naukowej refleksji nad tą rzeczywistością, która z roku na rok staje się coraz bardziej popularna i pogłębiona, także w Polsce. Fenomen Camino de Santiago może być istotny dla wielu badaczy różnych dziedzin nauki, poczynwszy od teologii, przez socjologię i geografię, aż po historię, pobudzając przy

* Maciej Bołkowiec – doktorant na Wydziale Teologicznym UMK w Toruniu, magister teologii, student historii na UMK i prawa kanonicznego na UKSW w Warszawie. Zainteresowania badawcze koncentrują się wokół pojmowanego przez J. Ratzingera/Benedykta XVI współczesnego stanu racjonalności, przyczyn jej zawężenia oraz możliwych aspektów jej poszerzenia w dobie współczesnego kryzysu kultury.

tym do szukania odpowiedzi na pytania o sens i znaczenie Camino dla oblicza wczorajszej, dzisiejszej i jutrzejszej Europy¹.

W duchu przedstawionej powyżej tematyki Pracownia Szlaku św. Jakuba na Wydziale Teologicznym Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu, Instytut Historii i Archiwistyki Uniwersytetu Mikołaja Kopernika oraz parafia pw. św. Jakuba w Toruniu zorganizowały konferencję: „Camino Polaco: teologia – sztuka – historia – teraźniejszość”.

Konferencja odbyła się w dniach od 6 do 8 czerwca 2014 roku w Centrum Dialogu im. Jana Pawła II w Toruniu. Wzięli w niej udział przedstawiciele wielu środowisk naukowych, a także pasjonaci Camino de Santiago oraz pątnicy, którzy doświadczyli trudu drogi prowadzącej do grobu św. Jakuba.

Głównym tematem spotkania były rozważania dotyczące odkrycia fenomenu pielgrzymowania do Santiago de Compostela, a także Camino Polaco, przejawiającego się zarówno w nauce, sztuce, jak i w codziennym życiu. Nie zabrakło teologicznej refleksji nad ważnością Camino dla duchowości zarówno człowieka, jak i Europy, zostały poruszone zagadnienia związane z praktycznym odbywaniem pielgrzymek, a także zostało przybliżone dziedzictwo pielgrzymowania do grobu św. Jakuba w szeroko pojmowanej kulturze, która swoje korzenie ma w konkretnej historii.

W piątek 6 czerwca w tematykę konferencji wprowadziło otwarcie wystawy: „Znaleźć, poznać, zrozumieć; Camino Polaco oczami młodych” przygotowanej przez uczniów Ogólnokształcącej Szkoły Sztuk Pięknych z Golubia-Dobrzynia. Następnie zostały zaprezentowane pierwsze referaty. Oficjalnego rozpoczęcia tej części spotkania dokonali organizatorzy – ks. dr hab. Piotr Roszak i prof. dr hab. Waldemar Rozynekowski, którzy przywitani gości. Z kolei ks. prof. dr hab. Jan Perszon – wykładowca Wydziału Teologicznego UMK oraz prof. dr hab. Jacek Wijaczka – dyrektor Instytutu Historii i Archiwistyki UMK w swym wystąpieniu wyjaśnili słuchaczom sens konferencji.

* Maciej Bołkowiec – doktorant na Wydziale Teologicznym UMK w Toruniu, magister teologii, student historii na UMK i prawa kanonicznego na UKSW w Warszawie. Zainteresowania badawcze koncentrują się wokół pojmowanego przez J. Ratzingera/Benedykta XVI współczesnego stanu racjonalności, przyczyn jej zawężenia oraz możliwych aspektów jej poszerzenia w dobie współczesnego kryzysu kultury.

¹ Zob. P. Roszak, W. Rozynekowski, *Wstęp*, w: *Camino Polaco: teologia – sztuka – historia – teraźniejszość*, t. 1, red. P. Roszak, W. Rozynekowski, Toruń 2012, s. 8.

Jako pierwsza spośród prelegentów wystąpiła prof. UMK dr hab. Krystyna Sulkowska-Tuszyńska (*Święty Jakub Apostoł w Strzelnie? Materialne ślady pielgrzymowania do klasztoru panien norbertanek: XVI–XVIII wiek*), która zobrazowała hipotezy dotyczące możliwego domu pielgrzyma, znajdującego się blisko kolegiaty w Strzelnie. W swoim wystąpieniu przedstawiła także odkryty kafel z podobizną św. Jakuba Apostoła oraz możliwymi malunkami pozostawionymi być może przez pielgrzymów.

Wystąpienie ks. dra hab. Piotra Roszaka (*Realia życia pielgrzymiego na Camino de Santiago w średniowieczu*) wskazywało natomiast, że średniowieczni pielgrzymi chcący dojść do Santiago de Compostela borykali się z wieloma trudnościami. Autor, w swym referacie prezentując możliwe zagrożenia, które czyhały na pielgrzymów, dokonał swoistej klasyfikacji, dzieląc je m.in. na: miejsca (charakterystyka tych, w których najczęściej napadano na pątników), osoby (szczególnie oszuści wykorzystujący zaufanie pielgrzymujących, zwłaszcza w gospodach) czy sytuacje (choćby zamieszki w miastach, przez które prowadziło Camino).

Elementem kończącym pierwszy dzień konferencji była projekcja filmu *Camino Polskie* Teresy Kudyby. Film ten zwrócił uwagę na dynamizm i znaczenie Camino pod względem religijnym, społecznym, ale także osobistym każdego pielgrzyma.

Po filmie w sali konferencyjnej odbyła się dyskusja z reżyserem, prowadzona przez red. Tomasza Bielickiego, w której wziął również udział słynny polarnik Marek Kamiński.

Drugiego dnia obrad jako pierwszy przedstawił swój referat prof. dr hab. Waldemar Rozyńkowski (*Św. Jakub w objawieniach bł. Doroty z Mąków*), który przybliżył postać bł. Doroty z Mąków. Dzięki relacji spowiednika błogosławionej wiemy, że Dorota pielęgnowała w sposób szczególny nabożeństwo do św. Jakuba Większego. Autor wystąpienia wskazał, iż nie znamy szczegółów, ale godny podkreślenia jest fakt, że we wspomnienie św. Jakuba Dorota z Mąków aż pięć razy doświadczyła mocy Ducha Świętego, przychodzącego za każdym razem z innym darem. Taki stan może być odczytywany jako pewien znak Boga dany Dorocie, że w Jego planach kult św. Jakuba w Santiago de Compostela jest niezwykle ważny.

Następnym prelegentem był prof. UMK o. dr hab. Mieczysław Paczkowski (*„Lex peregrinorum”. Obowiązki, prawa i przywileje na pielgrzymim szlaku*). Referent przypomniał słuchaczom podstawową zasadę, że chrześcijanie, będąc przeznaczonymi do zbawienia, są jakby „pielgrzymami” na tej ziemi, dążąc do Domu Ojca. Zdaniem o. Paczkowskiego rozwój

pielgrzymek od IV wieku przyniósł ze sobą krytykę oraz piętnowanie fałszywego obrazu oddalenia od świata i wędrówki, wówczas gdy nie kierowano się w nich dobrami duchowymi, a więc pomijano w nich szczerą religijną zapał. Autor wskazał, że nasilające się w tamtych czasach nadużycia przyczyniły się do powstania pewnych norm, które określały status pątników, ich prawa, a także obowiązki.

Doktor Adam Kucharski (*Kompostela i Droga Jakubowa w polskiej świadomości geograficznej*) w swym referacie wskazał uczestnikom konferencji, że dotychczasowy stan badań nad fenomenem pielgrzymowania do Santiago de Compostela nie ogranicza się jedynie do analizowania tego zjawiska wśród pielgrzymów z Europy, lecz dotyczy także polskich pątników, którzy w okresie późnego średniowiecza, przez epokę wczesnonowożytną, aż po schyłek wieku XIX pielgrzymowali do tego miejsca. Owocem tych badań jest ustalenie tożsamości przynajmniej kilkudziesięciu osób, które na pewno udały się z pielgrzymką do Santiago, a lista ta nie jest oczywiście definitywnie zamknięta.

Kolejny prelegent, dr hab. Cezary Taracha (*Szpiedzy na kompostelańskim szlaku. Z działalności hiszpańskiego „kontrwywiadu” w epoce nowożytnej*), w swym referacie ukazał pielgrzymowanie do grobu św. Jakuba w aspekcie działań szpiegowskich, do których mieli się przyczynić konkretni ludzie, udający pielgrzymów. Zdaniem autora, w sposób szczególnie zainteresowanie nie tylko zwykłych ludzi żyjących w Hiszpanii, ale również instytucji oraz służb zajmujących się bezpieczeństwem państwa wzbudzali pątnicy przybywający z krajów protestanckich. Według prelegenta, władze hiszpańskie, by chronić zarówno społeczeństwo, jak i własne interesy, podejmowały liczne kroki, które miały służyć „kontrwywiadowczej” ochronie własnej polityki.

Profesor UMK dr hab. Ryszard Mączyński (*Pelpliński ołtarz św. Jakuba Większego*) w swym przemówieniu ukazał szczegółową analizę ołtarza św. Jakuba Większego w Pelplinie, dając jednocześnie do zrozumienia, że zwrócenie uwagi na jego istotne elementy może posłużyć jako narzędzie prowadzące do rozwoju kultu św. Jakuba Apostoła.

Wystąpienie doktorantki UMK, mgr Agnieszka Laddach (*Kościół pod wezwaniem św. Jakuba w diecezji pelplińskiej*), kończyło pierwszą część obrad. Prelegentka wskazała na fakt, że mimo niedługiej historii diecezji pelplińskiej przeżywanie religijności, a w tym w sposób szczególnie pielgrzymowanie na jej terenie, cieszy się bogatą tradycją. Godne podkreślenia było wskazanie przez panią Agnieszkę, iż w całej diecezji aż dziesięciu kościołom parafialnym patronuje św. Jakub, zarówno tym

znajdującym się w północnych dekanatach, jak i w południowych, co niewątpliwie przyczynia się do rozwoju kultu apostoła z Santiago.

Przedstawione w tej części referaty wzbudziły duże zainteresowanie wśród uczestników konferencji, które zaowocowało ożywioną dyskusją, w wyniku której można było usłyszeć cenne uwagi i sugestie.

Kolejną część obrad otworzył przybyły z Hiszpanii, z Uniwersytetu Nawarry, prof. dr Jesus Tanco (*Pielgrzymki do Santiago z perspektywy historycznej*), który podzielił się swoimi refleksjami na temat aktualnych wyzwań kulturowo-religijnych stojących przed pielgrzymem Jakubowym w XXI wieku.

Kolejnymi prelegentkami były lek. med. Jolanta Grabowska-Markowska oraz mgr Agnieszka Laskowska (*Psychologiczny i duchowy aspekt pielgrzymowania do grobu św. Jakuba na przykładzie portugalskiej Drogi św. Jakuba*), które w swym wystąpieniu podjęły próbę oceny sensu zjawiska pielgrzymowania do grobu św. Jakuba Apostoła we współczesnych czasach, odnosząc się przy tym do ukazania drogi, zarówno w aspekcie psychologicznym, jak i duchowym, zwracając uwagę na pierwotne motywacje tkwiące w pielgrzymach. Ciekawym dowodem przedstawionym przez prelegentki było ukazanie drogi jako symbolu wszystkich aspektów życia: narodzin, życia doczesnego, śmierci, a także życia wiecznego.

Wystąpienie dr Agnieszki Jaworskiej (*U kresu Camino. Obyczaje pielgrzymów i kompostelańska „geografia wiary”*) przybliżyło uczestnikom konferencji fakt, że w średniowieczu przestrzeń Santiago de Compostela miała charakter mistagogiczny i symboliczny. Autorka referatu, śledząc drogę pątników na ostatnim etapie pielgrzymiego szlaku Camino – od Monte del Gozo do grobu św. Jakuba, analizowała ich rytuały i obyczaje, wskazywała swoistą „geografię wiary”, która dla każdego powinna być zaproszeniem do zatrzymania się w „biegu” swego życia i medytacji nad własną wiarą i religijnością.

Referat kolejnego prelegenta, prof. nadzw. dra hab. Wacława Wierzbieńca (*Santiago de Compostela – miasto pielgrzymów i turystów w czasie IV Światowych Dni Młodzieży. Kiedy turysta staje się pielgrzymem?*), został zaprezentowany przez pana Jacka Hołuba. Referent przedstawił analizę naukowo-historyczną orędzia Jana Pawła II, skierowanego do młodzieży w Santiago de Compostela, z okazji obchodów IV Światowych Dni Młodzieży w 1989 roku. Autor referatu, jako uczestnik tego szczególnego spotkania z papieżem, doświadczył wielu duchowych poruszeń, które rzutowały na jego późniejsze życie, a słowa, które papież skierował wówczas do zgromadzonego ludu, zapisały się głęboko w jego sercu.

Kolejnym prelegentem był ks. mgr Łukasz Skarżyński (*Synkretyzm współczesnego Camino a chrześcijańska tożsamość*). Autor, badając fenomen szlaku Camino de Santiago, wskazał na fakt, że jego początek bierze się od św. Jakuba Apostoła oraz Ewangelii, która nie traci na swojej wartości, ale poprzez „spotkanie” z różnymi ludźmi wyruszającymi na Camino umacnia swe przesłanie i wartości. Jak zauważył ks. Skarżyński, pielgrzymi idący do grobu apostoła, mimo wielu dzielących ich różnic, chcą przebyć tę drogę, która nierzadko odmienia ich życie, zbliżając przy tym do Boga i Kościoła. Zdaniem prelegenta, synkretyzm występujący na współczesnym Camino nie zmienia chrześcijańskiej tożsamości szlaku, lecz wzmacnia ją, jest wyjątkowy i ma wiele do zaproponowania współczesnemu Caminowiczowi.

Pan mgr Emil Mendyk (*Pielgrzymem jestem i ochoczym po górach wędrownikiem – Camino jako odpowiedź na kryzys kultury*) zaznaczył, że w ostatnich dekadach nie brakuje sygnałów mówiących o kryzysie, jaki dotyka Europę. Ów kryzys, szeroko rozumiany, występuje zarówno w sferze duchowej, jak i w życiu kulturalnym czy ekonomicznym. Obserwacja fenomenu Camino de Santiago – zdaniem autora – pozwala na sformułowanie wniosku, że obecne „odrodzenie” tradycji indywidualnego pielgrzymowania, poza oczywistym aspektem duchowym czy religijnym, może być odpowiedzią na kryzys kultury, a także Europy.

Kolejnym prelegentem był doktorant UMK, mgr Maciej Bołkowiec (*Camino a europejski kryzys kultury oczami Benedykta XVI w Santiago de Compostela*). Autor w swym wystąpieniu wskazał na słowa Benedykta XVI, które padły na pielgrzymce w Santiago de Compostela w 2010 roku. Wśród wielu tematów, które wybrzmiały z ust papieża, jeden zdaje się szczególnie ważny – kryzys Europy, sięgający swymi korzeniami głównie Oświecenia, a dotyczący szczególnie wykluczenia Boga z życia zarówno poszczególnego człowieka, jak i całej społeczności. Autor zaznaczył, iż Benedykt XVI, odwiedzając grób św. Jakuba, proponuje antidotum dla „chorej” Europy, mianowicie nowe otwarcie na Boga, który nie degraduje rozumu, a wywyższa go. Papież, jak wykazał prelegent, zapraszał w tej pielgrzymce Hiszpanię oraz Europę do odbudowy swej tożsamości i planowania swojej przyszłości, mając Boga przed oczyma.

Ostatni referat zaprezentowany w tej części obrad został wygłoszony przez ks. dra Tomasza Huzarka (*Alternacja czy zakorzenienie – źródła fenomenu Camino de Santiago*). Autor wskazał, że poczucie tożsamości stanowi pewną stałą antropologiczną. Zgodnie z tym, jak zauważył prelegent, człowiek jest włączony w różne tradycje i kultury, będąc także jej

kreatorem. Zdaniem autora poczucie tożsamości różnie można rozumieć i w różny sposób rozpatrywać. Zewnętrzne czynniki, wpływające na człowieka, np. media, wywołujące swoiste „zbiorowe myślenie”, oddziałują na jednostkowe poczucie tożsamości. Znaczącym faktem dla autora jest to, że także pielgrzymowanie szlakiem św. Jakuba może przyczynić się do sięgnięcia do źródeł własnej i zbiorowej tożsamości.

Po zakończonych wystąpieniach organizatorzy zachęcili wszystkich uczestników do dyskusji nad podjętymi zagadnieniami. W tej części wygłoszono wiele inspirujących referatów mających interdyscyplinarny charakter, w związku z czym możliwość uczestnictwa w szerszej dyskusji wydała upragnione owoce.

Panel samorządowców: przedstawiciele gmin Ciechocinka, Torunia, Kruszwicy i K-POT, prowadzony przez red. Szymona Wiśniewskiego, zapoczątkował kolejną serię wykładów. Po debacie nad gminnym rozwojem wynikającym z zaangażowania w propagowanie pielgrzymiego trudu do miejsc kultu św. Jakuba swój referat wygłosił ks. prof. dr hab. Józef Bremer (*Hagiograficzna semantyka/semiotyka drogi do Santiago*), który dostrzegł, że osoby pielgrzymujące do Santiago de Compostela ubogacały tę drogę nie tylko swoim wkładem religijnym, lecz także tym wszystkim, czego doświadczyły w życiu. Wraz z nimi zatem „podróżowały” idee, instytucje, legendy, a zatem inne istotne elementy kulturowe.

Następny referat wygłosiła mgr Agnieszka Brzezińska (*Muzyka na Camino de Santiago. Analiza muzykologiczna hymnu ku czci św. Jakuba „Santo Adalid”*), która analizując swój temat, dała możliwość wsłuchania się w jeden z najbardziej dziś znanych hymnów ku czci św. Jakuba Starszego, który jest wykonywany w katedrze w Santiago de Compostela, podczas gdy pojawia się i okadza ołtarz główny słynny *botafumeiro*. Po tym wydarzeniu prelegentka wyjaśniła sens i znaczenie hymnu *Santo Adalid*.

Kolejnym prelegentem był ks. mgr Dariusz Doburzański (*Praktyczne aspekty funkcjonowania Dróg Jakubowych w Europie – wyznaczenie tras, znakowanie, infrastruktura*), który wskazał na praktyczny charakter pielgrzymowania po Jakubowych szlakach w Polsce, Niemczech, Francji i Hiszpanii na początku XXI wieku. Ksiądz Doburzański podjął także takie zagadnienia, jak prowadzenie i znakowanie szlaków, dostępność infrastruktury, możliwości zaspokojenia podstawowych potrzeb bytowych pielgrzymów. Zapoznanie się z takimi podstawowymi informacjami – zdaniem autora – pozwala na spokojne i owocne przeżycie tego, co najistotniejsze na Jakubowych drogach.

Pan mgr Łukasz Mróz wraz z panem Jackiem Hołubem (*Droga św. Jakuba Via Regia w świadomości lokalnej społeczności mieszkańców podkarpacia*) w swym wystąpieniu próbowali podsumować działania związane z powstaniem oraz dalszym rozwojem Podkarpackiej Drogi św. Jakuba Via Regia oraz jej wpływ na świadomość lokalnej społeczności. Prelegenci podkreślili, że w styczniu 2012 roku oficjalnie został otwarty podkarpacki odcinek Drogi św. Jakuba Via Regia. Wskazali, iż szlak biegnie z Medyki, przez Przemyśl, aż do Pilzna. Zdaniem autorów otwarcie w 2013 roku trasy z Medyki do Przemyśla stwarza perspektywę przedłużenia tego Europejskiego Szlaku Kulturowego na terenie Ukrainy – ze Lwowa i w dalszym okresie do Kijowa. Droga św. Jakuba w województwie podkarpackim, jak wykazali prelegenci, biegnie wzdłuż Drogi Królewskiej – Via Regia, która w 2005 roku została wpisana przez Radę Europy na listę Europejskich Szlaków Kulturowych.

Podpułkownik mgr inż. Ryszard Bożek, kpt. mgr inż. Wiesław Czajka, ppłk mgr inż. Jerzy Pawlikowski i dr Łukasz Stefaniak (*Drogi św. Jakuba: Warszawska i Mazowiecka, jako miejsce kultu św. Jana Pawła II i Śl. Bożego Stefana Kardynała Wyszyńskiego*) podkreślili w swym referacie zarówno podobieństwa, jak i różnice między Jakubową Drogą Warszawską i Mazowiecką a Drogą Hiszpańską wiodącą do Santiago de Compostela, przedstawiając ich historię, twórców oraz przebieg. Nie zabrakło w tym referacie wskazania na miejsca na szlaku czy w jego pobliżu, które są głęboko związane z obecnością św. Jana Pawła II oraz Sługi Bożego Kardynała Stefana Wyszyńskiego.

Po przerwie kolejny blok wykładowy otworzył dr Franciszek Mróz (*Nowe inicjatywy na polskich odcinkach Drogi św. Jakuba a rozwój kultu św. Jakuba w Polsce w ostatnim dziesięcioleciu*), który w swym wystąpieniu przeanalizował prace podejmowane na rzecz polskiego Camino oraz ukazał, ile potrzeba jeszcze wysiłku, by móc usprawniać te drogi i coraz bardziej je propagować. Aby efekty rozwoju polskich dróg św. Jakuba były jeszcze bardziej owocne, potrzebna jest współpraca urzędów, parafii i ludzi dobrej woli.

Następną prelegentką była mgr Kamila Pasławska (*Śladami rycerzy Jaśka, Paszka i Pawła? Mazowiecka Droga św. Jakuba – historyczne uwarunkowania i współczesne rozterki*), która przedstawiła hipotetyczną drogę pierwszych pielgrzymów z Mazowsza do Santiago de Compostela: Jaśka Pilika z Sierpca, Pawła z Trębek i Pawła z Radzanowa, opierając się na zebranych informacjach o ich działalności w służbie książąt mazowieckich oraz o ich kontaktach z zakonem krzyżackim. Prelegentka wskazała rów-

nież pokrótce na koncepcję wytyczenia Mazowieckiej Drogi św. Jakuba, a także na współczesne uwarunkowania i trudności w jej realizacji.

Kolejny referat zaprezentował mgr Łukasz Mróz (*Waloryzacja potencjału turystycznego i pielgrzymkowego Drogi św. Jakuba – na przykładzie wybranych odcinków w Polsce*), który analizując przeprowadzone przez siebie badania, ukazywał zarówno mocne, jak i słabe strony rozwoju Camino w Polsce. Autor wskazał na różnego rodzaju czynniki uatrakcyjniające pielgrzymowanie drogami Jakubowymi w Polsce.

Ostatni referat, wieńczący drugi dzień konferencji „Camino Polaco: teologia – sztuka – historia – terażniejszość”, został zaprezentowany przez studentkę teologii UMK, panią Zofię Barwińską (*Święto ulicy św. Jakuba w Toruniu w latach 2010–2012*). Prelegentka wskazała uczestnikom najpierw ulice, przez które przebiega w Toruniu Szlak św. Jakuba, a następnie skupiła się na wyjaśnieniu fenomenu święta ulicy św. Jakuba. Festyn z tej okazji w latach 2010–2012 charakteryzował się wieloma atrakcjami, które umożliwiały pogłębienie wiedzy na temat św. Jakuba Apostoła, chociaż nie tylko, przyczyniały się bowiem do szeroko pojmowanego rozwoju kulturalnego oraz stały się doskonałą okazją do popularyzowania pielgrzymiego szlaku do Santiago de Compostela.

Po dyskusji nad referatami organizatorzy podsumowali, a także dokonali oficjalnego zakończenia konferencji. Ks. prof. Roszak wraz z prof. Rozyńskim podziękowali prelegentom oraz słuchaczom za liczne przybycie, obrady, spotkania i rozmowy, które umożliwiły pochylenie się zarówno nad fenomenem hiszpańskiej drogi do grobu Apostoła, jak i polskich dróg do miejsc kultu św. Jakuba.

Trzeci dzień konferencji nie był już czasem wykładów, lecz dał możliwość uczestniczenia w Jakubowym pielgrzymowaniu. Otwarciem tego dnia była poranna Msza Święta sprawowana przez JE Księdza biskupa Józefa Szamockiego. Po jej zakończeniu uczestnicy konferencji oraz wszyscy chętni wyruszyli wspólnie w drogę, by przejść fragmentem szlaku Camino Polaco z Torunia do Cierpic. Przejście wyznaczonym odcinkiem oraz wspólny posiłek w Cierpicach był już ostatnim punktem trwającej od 6 do 8 czerwca 2014 roku w Toruniu konferencji „Camino Polaco: teologia – sztuka – historia – terażniejszość”.

